

Konservativ separation

Vem tar vem?

| av Fredrik Haage

Moderaterna anklagas för att vara teknokratiska och ekonomistiska.
 Kristdemokraterna filar samtidigt på sin konservativa profil.
 Vilket parti kommer att ge mest utrymme åt herr och fru Konservativ?

HAR EN NY HEMVIST UPPENBARAT sig för den politiska konservatismen i Sverige? Efter 1998 års val, då kristdemokraterna seglade upp till nära tolv procent, mer än i någon opinionsmätning, finns anledning att på allvar ställa frågan. En av de värsta beskyllningarna partiet har mött är ju trots allt att det är just konservativt, eller åtminstone värdekonservativt.

Finns det anledning för herr och fru Konservativ att ta uppkomlingen till sitt hjärta? Av vilka anledningar i så fall? Den politiskt mest brännbara konservatismen, den som berör sådana frågor som abort, homosexuella adoptionsrätt, osv, det är ju områden som den kristdemokratiska partiledningen ansträngt sig hårt för att undvika. Mycket talar därför för att partiet bör synas närmare i sömmarna i detta avseende. Är en röst på kristdemokraterna en konservativ röst eller är det något annat?

Och varför skulle den konservativa rösten inte lika gärna eller hellre läggas på moderaterna? Så länge partipolitiken har funnits, har konservatismen varit högerpartiets/moderaternas. Men i valet förlorade moderaterna runt 40 000 väljare, varav en betänklig del gått till just kristdemokraterna. Detta var inget lättsmält faktum för partiledningen, speciellt inte med tanke på de förväntningar som blåsts upp inför valrörelsen.

Moderaternas officiella reaktioner har varit blandade. Ansträngningar görs numera för att framhäva ett slags social profil vid sidan av den hårt kritiserade teknokratiska hållningen och fixeringen vid ekonomiska frågor. Ett smått charmerande svar på den kristdemokratiska utmaningen har också kommit i form av upprättandet av ett forum för kyrkliga frågor på partiets databas för interndebatter.

Men en mindre ödmjuk attityd kan också spåras, kanske tydligast uttryckt av Per Unckel på partiets stämma i höstas. Denne konstaterade vad många andra partikamrater gjort, att kristdemokraterna "tagit" många väljare som tidigare röstat moderat, men menade att detta inte var något att bry sig om. Det var inte sådana väljare moderaterna som var betjänta av:

"Vi har många andra väljare som vi kan rikta oss till. Moderaternas profil ska inte vara den kristdemokratiska utan en mer avantgardistisk."

Unckels kommentar måste mot bakgrund av det nya läget betecknas som anmärkningsvärd. Men att moderaterna frivilligt skulle ge upp nuvarande och framtida kärnväljare till en borgerlig konkurrent strider mot så mycket av fundamental politisk logik att det knappast är troligt.

MEN LÅT OSS BACKA TILLBAKA. För frågan måste förstås ställas: Vad är en konservativ väljare egentligen ute efter. Är det exempelvis självklart att en sådan avvisar ett liberalt systemskifte? Är moderata företrädare på låg- och mellannivå verkligen mindre värdekonservativa än kristdemokratiska kollegor? Är kristdemokraterna mer "fosterländska" än moderaterna?

Har väljarna, konservativa eller inte, över huvud taget en klar uppfattning om vad kristdemokraternas politiska paket egentligen innehåller? Det är frågan om, det. Kristdemokraterna har genomgått flera metamorfoser under sin relativt korta levnad, ofta under tryck eller intryck av en fientlig omvärld. Mycket tyder också på att det kristdemokratiska parti som kommer att bedriva valkampanj 2002 inte är detsamma som 1998.

Åtminstone en politisk kommentator siade före valet att kristdemokraterna 1998 skulle kunna komma att

FOTON: Pressens Bild, Jan Collsiöö, Folke Hellberg, Lars Forstedt

skjuta i höjden på samma sätt som miljöpartiet 1988: Hans Wallmark, politisk redaktör för Nordvästra Skånes Tidningar. Han menade då liksom nu att partiet förmår kanalisera en oro och frustration hos en kategori väljare – till höger och vänster – som känner sig hemlösa. Att det i moderaternas fall rör sig om en konservativ överlöpning tror han i princip är riktigt, men att det är en annan sak huruvida det nya partiet uppfyller förväntningarna. Han menar att även om det finns en värderingsbotten i partiet fastställs politiken av dagsformen hos partiledaren Alf Svensson, nu senast lanserad som statsministerkandidat 2002.

Wallmarks uppfattning är att kristdemokraterna i dag är betydligt mer av ett maktparti än ett idéparti. Även om de lyckas artikulera tankar och känslor på ett sätt som moderaterna missat så har de inte mycket mer som driver dem än känslan att det är roligt att vinna val. ”Men varför, det är en fråga de inte riktigt verkar förmå besvara ens inför sig själva”, menar Wallmark.

IETT HISTORISKT PERSPEKTIV har onekligen en förändring skett i linje med Wallmarks observation. De åsikter förste partiledaren Birger Ekstedt gav uttryck för då partiet bildades 1964 måste med dagens mått mätt kallas klassisk konservatism. Men i dag har den mycket tydligt kristna tradition han förfäktade och den av pingstkyrkan dominerade väljarbasen successivt övergetts. I stället hämtar partiet – eller åtminstone dess elit – sin identitet och självförståelse från kontinentens kristdemokratiska tradition och har noga befriat sig från alla konfessionella inslag för att kunna öka sin attraktionskraft gentemot den starkt sekulariserade svenska väljarkåren. I mångt och mycket kan denna utveckling tillskrivas just Alf Svensson.

Och det må vara en riktig strategi. Men det är vid påseende omöjligt att förbigå just den politiska anpassligheten som ett mindre klädsamt arv i partiets tradition. I dag är kristdemokratin mycket mån om att passa in. Men i flera avgörande sakfrågor har man vänt kappan efter vinden. Att kalla sig borgerligt var inte självklart förrän en bra bit in på 80-talet.

Sett till sin psykologi är partiet heller inte övermåttan förtroendeingivande. Även om en viss kärna av värdekonservatism legat fast under diverse politiska förvandlingsnummer, vittnar de yttre åthävarna om en kommunikativ vilshenhet. Draget att spela spelet på mediernas villkor och gärna se till formen i stället för innehållet finns, och tydligt uttrycks det i en närmast barnlig fixering vid kändisskapet. Uppvisandet av Alice Timander, Björn Gillberg, Anders Wijkman och Gert Fylying är mer eller mindre genanta exempel.

Moderata Borås Tidning har intagit den mot kristdemokraterna mest positiva hållningen bland högerpressen. Ledarskribent Johan Andersson Sundéen pekar på att kristdemokraterna är ett värderingsparti. Det finns ett intresse för det immateriella, för en diskussion om familj, dygder, plikter och det kristna arvet. Men han menar också att utifrån ett konservativt perspektiv har partiet blivit ett alldeles för pålitligt borgerligt parti:

”Man prioriterar samarbete framför den egna profilen. Man gör allt för att framställa sig själv som stor samarbetsingenjör och letar efter samtalsytor. Men borgerligt samarbete kan inte vara ett mål i sig, utan ett resultat av att partierna uppfattar sig ha tillräckliga gemenskapsytor. Och för att identifiera sådana måste en borgerlig idédebatt föras.”

Andersson Sundéen anser att kristdemokraterna trots sin plötsliga framgång inte har infört några nya dimen-

sioner i det politiska livet. "Man har lyckats behålla väljarstödet från valet, men egentligen inte använt sig av detta. Kristdemokraterna borde ha förmågan att uppträda med ett helt annat självförtroende än vad de har i dag." Han exemplifierar med familjepolitiken. Där skulle partiet kunna gå vidare utifrån frågan hur äktenskapet skulle kunna stärkas genom skattetekniska åtgärder. Det vore ett konservativt inspirerat initiativ, men icke.

Utan tvekan finns det mycket som tyder på att kristdemokraterna varken är villigt eller förmöget att utnyttja konservatismens potential i konkurrens med moderaterna.

Men andra perspektiv kan ge andra intryck. Statsvetaren Emil Uddhammar har exempelvis kastat fram en hypotes som går på tvärs med vedertagna föreställningar. I *Borgerlighetens val* (Timbro, 1999) hävdar han att kristdemokraterna inte, som brukar antas, bröt igenom något slags fromhetsvall i valet, utan snarare utnyttjade en fromhetspotential. Den kristna "belastningen" var plötsligt en tillgång, utan att kristdemokraterna själva riktigt förstod det. Tiden skulle ha hunnit i fatt det en gång så aparta partiet.

STÄLLS FRÅGAN OM KONSERVATISMEN till enskilda aktiver inom partiet är den bild som ges ganska samstämmig. Kristdemokraternas beröringspunkter med konservatismen är så många att den senare betraktas som en av flera underordnade delar av den förra. Men bara en av flera. Partisekreterare Sven Gunnar Persson betonar att man inte identifierar sig med begreppet i annat avseende än så, och det är en uppfattning som han verkar ha stöd för.

Men när den politiska och ideologiska positionen gentemot moderaterna skall formuleras, då framträder en hållning som åtminstone i relativa termer är konser-

vativ. Persson menar exempelvis att ekonomin är ett medel för kristdemokraterna medan moderaterna har ett mer ekonomistiskt synsätt, i alla fall som det utåt uppfattas. Från sin tid i kanslihuset under de borgerliga regeringsåren kan Persson dra sig till minnes hur kristdemokraterna fick kämpa för att pressa in formuleringar om etikens och värderingarnas roll i de gemensamma budgettexterna. "Moderaterna var inte intresserade."

"I grunden vilar skilda människosyner", fortsätter Persson. Kristdemokraterna betonar den ofullkomliga människan, hon som växer i gemenskapen och inte för sig själv. Det är en mindre individualistisk syn än den moderata, och framkommer inte minst i uppfattningen om familjens avgörande roll, menar han. Ofullkomlighetstanken innebär också att kristdemokraterna inte delar moderaternas frustande utvecklingsoptimism. Persson pekar på hur detta avspeglas i retoriken: "När moderaterna talar om ledarskap talar vi om förankring."

Stefan Attefall, riksdagsledamot och fd redaktör för Kristdemokratisk debatt, bekräftar bilden och menar att det är moderaternas "fixering vid teknik och ekonomi och deterministiska hyllningar av framtiden" som har fått många att känna sig hemlösa i partiet. Dessa har nu känt att de hittat ett alternativ eftersom kristdemokraterna till slut har lyckats tvätta bort frikyrkostämplarna.

Ett sökande efter fastare värdegrund men utan religiös hänvisning skulle vara vad som förklarar partiets plötsliga dragningskraft. Den "moderata" röst som lades på kristdemokraterna i valet var i huvudsak den relativt konservatives röst. Åtminstone är det tolkningen som låter sig göras av uppfattningarna hos partiets företrädare.

En av partiets ideologer, Lars F Eklund, menar dock att det kristdemokratiska valresultatet i huvudsak har två orsaker: "För det första var det inte så mycket ett konservativt val som det var ett avståndstagande från nyliberalism och teknokratisk kyla. För det andra ville väljarna värna vård-skola-omsorg, men i icke-socialistisk form." Då föll valet naturligen på kd.

Svenska Dagbladets politiske chefredaktör Mats Johansson är inne på en liknande linje, men pekar hellre på Alf Svenssons person: "När moderaterna fick stryk i medierna, gynnade valvinden den 'mjukare' Svensson. Någon ideologisk kantring var det knappast." Han menar att det inte går att svara generellt på hur pass konservativt det ena eller andra partiet är. Vattendelaren mellan de båda partierna handlar snarare om synen på politikens inflytande över människors liv.

Att profilera sig konservativt är heller inget medvetet kristdemokratiskt mål, men väl att markera sin borgerlighet. Attefall betonar att man skall förvalta förtroendet man fått för att ha varit ett pålitligt borgerligt parti och inte "tramsat med som center". Partiets inre energi är nu fullt inriktad på att vinna förtroende på det ekonomis-

ka området. Då Alf Svensson visade upp sin politiska "prisfall" efter valet var företagsamheten satt på andra plats efter människovärdet. På kd-språk betyder det högsta prioritet. Vid förfrågning anger flera också "lag och rätt" som ett annat viktigt område att muta in.

DET RÅDER KNAPPAST TVIVEL OM på vilkets partis bekostnad sådana landvinningar skulle göras. Men faktum är att en speciell form av positionsframflyttning redan skett till kristdemokraternas fördel. I det lilla och i det tyta. Men dramatisk för den som vill understryka vikten av partiorganisationen.

En samstämmig bild som ges inifrån partiet är nämligen att ett inflöde inte bara av röster utan även av aktivister skett i och med det senaste valet. Kristdemokraternas gruppleadare i riksdagen, Göran Hägglund, vittnar om att rekryteringsbasen för förtroendevalda har "ökat markant". Sven Gunnar Persson intygar att "de går in med bra kraft och tar uppdrag i organisationen". Påfallande många av dessa personer är före detta moderater, och de karakteristiska som tillskrivs dem är ganska entydiga och torde i varje enskild del inge oro hos moderata strateger.

De är högutbildade. De bor i storstäder. De är väl insatta i ekonomi. De finns i alla åldrar, men mest i skiktet 25–50. Deras beslut att lämna moderaterna har föregåtts av en längre tids reflektion. De finner sig väl tillrätta i sin nya hemvist och upplever att de hittat hem snarare än att de är där för att påverka partiet i någon ny riktning.

Anders Broberg, kristdemokratisk ledamot i Stockholms stadshus och före detta pressekreterare, har direkt erfarenhet av fenomenet. Han beskriver de nytillkomna som tillhörande en "mycket medveten medelklass". Han uppfattar också deras uppbrott från moderaterna som ett resultat av moget övervägande snarare än hastigt infall. Den dimension de saknat i moderaterna är inte den religiösa, men väl ett slags värderingsdjup.

Åtminstone Lars F Eklund framhåller att de nya aktivisterna faktiskt kan bidra till en karaktärsförändring av partiet. Den av partiledningen påbörjade färden mot ett svenskt CDU-parti (tyska kristdemokratiska partiet) går förmodligen än stadigare. I ett för ledningen idealt perspektiv skulle ett växelspel mellan orsak och verkan ha tagit fart: ju mer av frikyrkostämpeln man lyckas tvätta bort desto fler borgerliga från andra partier kan attraheras, och ju fler sådana som blir kristdemokrater, desto mindre av frikyrkligt skimmer över partiet. "Vi skall nå 20 procent", dundrade Alf Svensson segerrusigt efter valet.

Eklund exemplifierar genom att peka på ett förbiset område på vilket kristdemokraternas ambitioner inte riktigt slagit igenom i konkret politik, nämligen utbildning och kultur. Det är frågor som i ett internationellt perspektiv hör hemma inom kristdemokratin, men i Sveri-

ge skall rötterna i frikyrkorörelsen ha hindrat detta. Och många av de nya sympatisörerna efterlyser just sådant som försvar för klassisk bildning i skolan, allmän uppgradering av humaniorans ställning och annat som kan betecknas som kulturkonservativa värderingar.

Här antyds alltså att kristdemokratin håller på att bli en legitim hemvist för bildningsborgerligheten. Redan tidigare har andelen akademiker varit stor i partiet. Inte minst bland unga sådana vanns framgångar i senaste valet. Första vice ordförande Inger Davidson är ordförande i riksdagens kulturutskott. Hon vill betrakta partiets kulturpolitik i två delar: dels i en vid – och för kristdemokraterna traditionell – bemärkelse såsom värden och normförmedling. Men dels också i en mer specifik på vilken partiet ämnar fokusera, och det är just sådant som språket, musiken, litteraturen, försvaret för boken.

På ett annat område kan emellertid de nya kristdemokraternas uppdykande ses i ett mer komplicerande ljus. Partiledningen vinnlägger sig som sagt om att vinna förtroende i ekonomiska frågor. Men då är det ett förtroende med främst borgerliga förtecken. Näringslivet skall kunna känna förtroende för kristdemokratin. Investerare skall kunna känna förtroende. Småsparare skall kunna känna förtroende.

I ett historiskt perspektiv är det svårt att se detta spår som på något sätt "naturligt" för partiet, annat än som en bekräftelse på dess anpassningsvilja. Partiets uppfattningar om ekonomi har följt tidsandan som en seismometer.

Från att i sitt första partiprogram i mitten av sextio-talet velat prioritera omfördelning av resurserna framför tillväxt, och bryta upp den "negativt upplevda åtskillnaden mellan samhällligt och enskilt", radikaliserades partiet till att under sjuttio-talet framstå som något som skulle få många av dagens vänsterpartister att skriva på sig. Men under åttiotalet svängde som bekant vindarna, och så även inom KDS. Sedan dess har det handlat om att fila på en borgerlig ekonomisk politik och definiera den som specifikt kristdemokratisk. Nu skall den alltså renodlas ytterligare för att kunna bli god nog för ett borgerligt frontparti.

Kristdemokraterna fortsätter sin trend mot en mer liberal ekonomisk politik. Men mot den bakgrunden förtjänar en för partiet känslig fråga att ställas: om det stämmer, att de moderater som gått över till partiet har gjort det för att de tyckt sig ha sett för mycket av just detta i sitt gamla parti, vad blir deras reaktion framöver?

Kanske ingen alls. Eller en betydelselös sådan. Men i vilket fall måste de nytillkomna kristdemokraterna tillmätas betydelse. Även om deras aktivism inte är av det slaget att de medvetet vill styra partiets färdriktning talar deras själva framträdande för att kristdemokraternas valframgång är mer än en tillfällighet, liksom att partiled-

ningens strategiska ambitioner över lag har goda inre förutsättningar.

MEN SKALL FLER MEDLEMMAR ur familjen Konservativ lockas över från sitt moderata hus måste onekligen starka hinder bortröjas. Att kristdemokraterna skulle ha lyft fram ett socialkonservativt budskap som moderaterna ignorerat har varit ett populärt men inte vidare genomtänkt tema i flera eftervalskommentarer. Snarare har kristdemokraterna helt enkelt lutat sig mot sitt starka arv av tilltro till den traditionella välfärdspolitikens kultur och möjligheter.

Då Lars F Eklund tillfrågas om sidor hos sitt parti som kan kritiseras pekar han just på "tendensen att man i konkret daglig politik lätt faller in i ett slags socialliberal fåra av typen 'allt gott åt alla'". Som exempel pekar han på vårdfrågan. Partiets genuina engagemang är oomtvistat, men det skulle behöva kläs mer i organisations-termer, menar han. Systemkritik, om man så vill.

I dagsdebatten kan skillnaden mellan socialliberalism och socialkonservatism synas vara hårklyverier, men i ett sammanhang som detta är den inte oviktig. Eklunds kritik träffar något väsentligt vad gäller partiets instinkter. I den kristdemokratiska retoriken hänvisas begrepp som stöd, hjälp och solidaritet ömsom till den civila sfären, ömsom till den politiska på ett sätt som ofta ger ett oklart intryck.

Att krav på kvotering i olika sammanhang kan höras från kristdemokratiska företrädare är heller inte ägnat att förvåna. Det är bara ett av många exempel på att det politiska tillrättsläggandets konst fortfarande står högt i kurs. Och så länge det förhållandet kvarstår lär åtminstone moderaterna kunna vara säkra på att inte bli utsatta för dramatiska åderlätningar, åtminstone inte på konservativa väljare.

Johan Andersson Sundéen håller frågan öppen. Han ser inga tecken på att moderaternas nuvarande position skulle vara hotad eller att kristdemokraterna skulle komma att bli ett markerat konservativt parti, men att det på sikt ändå kan hända saker:

"I idéutvecklingshänseende skördar moderaterna fortfarande frukter från framryckningen på sjuttioalet. Risken för dem är att deras interna nyliberala agenda stöter bort en kategori tänkande samtidigt som kristdemokraterna odlar idéer för framtiden."

Men vad gäller det närmaste menar Hans Wallmark att valet 2002, med Alf Svensson som statsministerkandidat eller inte, kommer vara ett klassiskt höger-vänsterval med fokus på de två stora partierna. Kristdemokraterna kommer därmed att klara sig undan en form av skärskådan de mycket väl skulle kunna få problem med. Om inte annat så skulle de just därför åter kunna attrahera konservativa moderater, må vara på grunder som kan ifrågasättas.

Bilden i kristallkulan är alltså inte särskilt klar i fråga om en kristdemokratisk konservatism. En viss generationsskillnad är omvittnad. En klassisk kristdemokratisk värdekonservatism sägs vara något mer märkbar bland de yngre. Dessa skall vara mindre benägna att ducka i dessa frågor jämfört med dem som stått i snålblåsten under större delen av sina politiska karriärer.

Lars F Eklund är dock tydlig på en punkt: kristdemokratin är internationalistisk. Där finns ingen plats för en nationalromantisk konservatism (även om en undersökning har visat att stödet för monarkin är större hos kristdemokrater än hos moderater). Visserligen sätter han vissa frågetecken runt kristdemokraternas moral-konservatism i de fall värdena skall till att gestaltas i den faktiska politiska situationen. Men där ser han ändå med förtroende på partiets grundläggande – och för svenskt vidkommande distinkta – etiska kompass. I alla händelser är han tydlig vad gäller alternativet: "Jag har väldigt svårt att se hur en kultur- och värdekonservativ person skall finna en naturlig hemvist i moderaterna."

Ett negativt argument. En konservativ röst på kristdemokraterna motiveras med att den inte kan läggas någon annanstans. Det är en inte särskilt ljus bild av Sveriges politiska rum. Speciellt inte som även de bredare skarorna av de nya kristdemokratiska stödtrupperna, även de sås relativt konservativa, skulle kunna misstänkas för att ha drivits främst av en negativ kraft. Det finns inget bättre än kristdemokraterna. Precis som många moderater ofta hävdar, att det ju inte finns något annat än moderaterna.

Mot detta kan förstås hävdas att detta endast är ett av många andra uttryck för att vi helt enkelt har ett partiväsende i kris. Vilken idétradition har år 2 000 en fullt naturlig partipolitisk hemvist? Är inte herr och fru Konservativ likaväl som alla andra hänvisade till dagens villkor – att själva föra upp frågor på debattens dagordning för att förmå partier att ta dessa till sig?

I alla händelser kan varmt eller ljumt konservativt sinnade personer glädjas åt att det politiska rummet trots allt har förnyats något. Det finns numera en exit-möjlighet för moderater. Konkurrenssituationen är ett faktum, även om båda partier fumlade med handgreppen. Skulle moderaterna misslyckas i sin strävan att kasta av sig sin teknokratiska klädnad och vinna förtroende i sociala och moraliska frågor, och i det avseendet får väl framtiden sägas vara oviss, då skulle ett eventuellt lyckat utvecklingsarbete inom kristdemokraterna, med en därtill lagom tillknäddad och anpassad konservatism, kunna ge dem en rik skörd 2002.

Fredrik Haage (f_haage@hotmail.com) är frilansskribent och författare till *Nycklar till modern konservatism*, som snart ges ut av Timbro